

مقتل المعصومين . عليه السلام

المجلد الأول

رسول الله محمد بن عبد الله
سيدتنا نساء العالمين فاطمة الزهراء
عليها السلام
والإمام الحسين بن علي المرتضى
عليهما السلام

معهد باقر العلوم عليه السلام

السيد علي رضا الجعفري

محمود الأحمديان

محمود اللطيفي

محمود الشريف

بإشراف الاستاذ

الشيخ محمد هادي اليوسفي الغروي

فرسنگ شہادت معصومین علیہم السلام

جلد اول

در شہادت

رسول خدا حضرت محمد مصطفیٰ - حضرت فاطمہ زہرا
امیر مؤمنان علی و امام حسن مجتبیٰ علیہم السلام

پروہنگہ بات العلوم علیہ السلام

محمود لطیفی • سید علیرضا جعفری

محمود شریفی • محمود احمدیان

ناظر: محمد ہادی یوسفی غروی

عنوان و نام پدیدآور : فرهنگ شهادت معصومین (علیه السلام) / گروه حدیث پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السلام) وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی، محمود لطیفی... [و دیگران]؛ ترجمه گروهی از فضلا؛ ویراستار مسلم صاحبی.

مشخصات نشر : تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السلام)، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری : ج ۳.

شابک

۲۶۰۰۰ ریال؛ ج ۱: ۰-۴۷-۵۵۲۹-۶۰۰-۹۷۸

(دوره ۳) ۰-۴۶-۵۵۲۹-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت

: عربی-فارسی.

یادداشت

: محمود لطیفی، سیدعلیرضا جعفری، محمود شریفی، محمود احمدیان.

یادداشت

: مترجم جلد دوم جواد محدثی و مترجم جلد سوم محمود لطیفی است.

مندرجات

: ج ۱. در شهادت رسول خدا محمد مصطفی، حضرت فاطمه زهرا، امیرالمؤمنان علی و امام حسن مجتبی (علیه السلام) ... ج ۲. در شهادت سیدالشهداء حضرت امام حسین (علیه السلام) ... ج ۳. در شهادت امام زین العابدین، امام محمدباقر، امام جعفر صادق... و زندگی امام مهدی (علیه السلام).

موضوع

: چهارده معصوم -- شهادت -- سرگذشتنامه -- احادیث -- احادیث شیعه، قرن ۱۴.

شناسه افزوده

: لطیفی، محمود، ۱۳۳۱-

شناسه افزوده

: صاحبی، مسلم، ۱۳۳۲-، ویراستار.

شناسه افزوده

: پژوهشکده علمی-کاربردی باقرالعلوم (علیه السلام).

شناسه افزوده

: سازمان تبلیغات اسلامی، پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السلام).

رده بندی کنگره

۳۶/۳۴ BP

رده بندی دیویی

۲۷۹۵

شماره کتابشناسی ملی

۳۱۰۲۶۳۴

انتشارات پژوهشکده باقرالعلوم

فرهنگ شهادت معصومین (علیه السلام) جلد

گردآورنده: گروه حدیث پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السلام)

ناظر: استاد محمد هادی یوسفی غروی

بازخوانی: عبدالرضا عسکری وادقانی

ناشر: انتشارات پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السلام)

صفحه آرای: سجّاد / چاپ: علوی

مسئول تولید: سید عبدالحسین زین العبادی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۳ / تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۶۰۰۰ تومان

شابک: ۰۰-۴۷-۵۵۲۹-۶۰۰-۹۷۸ ISBN: 978-600-5529-47-0

مرکز پخش:

◀ قم، بلوار نیایش، جنب مصلی قدس، پژوهشکده باقرالعلوم (علیه السلام) ▶

◀ تلفن ۰۳۷۷۴۰۳۶۹-۲۵ فکس ۰۳۷۷۴۲۲۸۴-۲۵ صندوق پستی ۱۳۵-۳۷۱۸۵ ▶

فهرست مطالب

مقدمه ۱۳

اما این کتاب: ۲۱

بخش اول

در عهد رسول خدا ﷺ

فصل اول: پرتوی از شخصیت آن حضرت ﷺ ۲۷

نام‌های حضرت ۳۵

لقب‌های آن حضرت ۳۵

أمّه ۳۶

کنیه‌های حضرت ۳۷

مادر حضرت ۳۷

نقش خاتمه ۳۸

أولاده ۳۸

نقش انگشتی حضرت ۳۹

فرزندان حضرت ۳۹

محل تولد پیامبر اکرم ﷺ ۴۳

تاریخ شهادت رسول خدا ﷺ ۴۵

مدت عمر و رسالت حضرت ۴۷

فصل دوم: رنج‌ها و اندوه‌های حضرت صلی الله علیه و آله	۵۱
متهم ساختن حضرت به سحر و جنون	۵۱
ماجرای معاهده قریش و محاصره رسول خدا صلی الله علیه و آله	۵۳
اذیت‌ها و دشنام‌های قریش نسبت به رسول خدا صلی الله علیه و آله	۵۵
زخمی شدن رسول خدا صلی الله علیه و آله در جنگ اُحد	۵۵
تحمل سختی‌ها	۵۷
فصل سوم: پیشگویی شهادت حضرت صلی الله علیه و آله	۶۵
عرضه شدن قرآن دو مرتبه در یک سال	۶۵
نازل شدن سوره نصر	۷۱
خبر دادن پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه از شهادت خود	۷۳
فصل چهارم: وصیت‌های حضرت صلی الله علیه و آله	۷۷
گردآوری قرآن	۷۷
نهی از ستم	۷۹
تصریح بر امامت ائمه:	۷۹
وصیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله درباره علی علیه السلام و خانواده‌اش	۸۵
وصیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در چگونگی خاک‌سپاری‌اش	۸۷
آخرین وصیت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله	۹۳
فصل پنجم: لحظات احتضار حضرت صلی الله علیه و آله	۹۹
ارثیه رسول خدا صلی الله علیه و آله و ادای دین آن حضرت	۹۹
اهتمام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به حقوق مردم و دعای آن حضرت	۱۰۹
آموزش هزار باب از دانش به علی علیه السلام توسط رسول خدا صلی الله علیه و آله	۱۱۷
مصیبت روز پنج‌شنبه	۱۱۷
شادی فاطمه علیها السلام و اندوهش	۱۲۳

۱۲۷	 تسلیت پیامبر به علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام
۱۴۹	 تسلی به فاطمه علیها السلام و علی علیه السلام در زمان احتضارش
۱۵۱	 سفارش حضرت به ثقلین
۱۵۵	 نجوای حضرت با دخترش فاطمه علیها السلام
۱۶۱	 سخنان حضرت با زنان اهل بیت
۱۶۱	 سخنان حضرت با زنان
۱۶۷	 ورود ملک الموت بر پیامبر صلی الله علیه و آله
۱۸۳	 فصل ششم: حوایج شهادت حضرت صلی الله علیه و آله
۱۹۷	 فصل هفتم: تجهیز حضرت صلی الله علیه و آله
۱۹۷	 غسل آن حضرت
۲۰۱	 کیفیت کفن آن حضرت
۲۰۳	 نماز بر حضرت صلی الله علیه و آله
۲۰۹	 دفن حضرت صلی الله علیه و آله و محل و تاریخ آن
۲۱۷	 فصل هشتم: حوادث پس از شهادت حضرت صلی الله علیه و آله
۲۱۹	 تسلیت اهل بیت علیهم السلام
۲۲۷	 تسلیت گفتن مردم به یکدیگر
۲۲۹	 اثر شهادت حضرت بر موجودات
۲۳۷	 فصل نهم: سوگنامه‌های حضرت صلی الله علیه و آله
۲۳۷	 سوگواری علی علیه السلام
۲۴۵	 گریه‌ها و سوگواری‌های فاطمه علیها السلام
۲۶۵	 سوگواری صفیه، عمه رسول خدا صلی الله علیه و آله
۲۶۹	 سوگواری ام سلمه

بخش دوم

در شهادت سرور زنان جهان حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام)

۲۷۳	فصل اول: پرتوی از شخصیت آن حضرت (علیها السلام)
۲۷۳	نام‌های آن حضرت
۲۷۷	کنیه حضرت فاطمه (علیها السلام)
۲۷۷	اوصاف حضرت
۲۸۱	مادر گرامی حضرت
۲۸۱	ازدواج و ارتداد آن حضرت
۲۸۳	ولادت آن حضرت
۲۸۷	مدت زندگانی حضرت
۲۹۱	تاریخ شهادت حضرت
۲۹۳	فصل دوم: رنج‌ها و اندوه‌های حضرت (علیها السلام)
۲۹۳	درآمدی بر علاقه و محبت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به حضرت فاطمه (علیها السلام)
۲۹۹	باب اول - رنج‌ها و مصیبت‌های رحلت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)
۳۱۱	باب دوم - رنج‌ها و مصیبت‌های سقیفه
۳۴۷	باب سوم - رنج‌ها و مصیبت‌های «فدک»
۳۴۷	الف: «فدک»، هدیه پدر به دختر
۳۶۱	ب: «فدک»، میراثی از پدر
۳۶۵	ج: «فدک» یا سهم «ذوی القربی»
۴۲۷	قسمت پایانی رنج‌ها و مصیبت‌ها
۴۳۳	فصل سوم: پیشگویی شهادت حضرت (علیها السلام)
۴۳۳	خبر دادن خدا از شهادت فاطمه (علیها السلام)
۴۳۵	خبر دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از شهادت فاطمه (علیها السلام)
۴۵۳	خبر دادن حضرت فاطمه (علیها السلام) از شهادت خود

۴۵۹	فصل چهارم: وصیت‌های حضرت علیه السلام
۴۷۷	فصل پنجم: لحظات احتضار حضرت علیه السلام
۴۸۵	فصل ششم: چگونگی شهادت حضرت علیه السلام
۴۸۹	فصل هفتم: تجهیز حضرت علیه السلام
۴۸۹	غسل حضرت فاطمه علیه السلام
۴۹۱	نماز بر پیکر فاطمه علیه السلام
۴۹۵	تشییع فاطمه علیه السلام
۴۹۹	دفن حضرت زهرا علیه السلام
۵۰۱	آرامگاه فاطمه علیه السلام
۵۰۷	فصل هشتم: رخ داده‌های پس از شهادت حضرت علیه السلام
۵۱۵	فصل نهم: سوگنامه‌های حضرت علیه السلام
۵۲۳	زیارت فاطمه علیه السلام

بخش سوم

در شهادت امیرمؤمنان علی بن ابی طالب علیه السلام

۵۲۹	فصل اول: پرتوی از شخصیت آن حضرت علیه السلام
۵۳۱	نام و شهرت آن حضرت علیه السلام
۵۳۹	کُنی‌های آن حضرت علیه السلام
۵۴۱	پدر گرامی آن حضرت علیه السلام
۵۴۷	مادر بزرگوار حضرت علیه السلام
۵۴۹	ویژگی‌های آن حضرت علیه السلام
۵۵۱	نقش انگشتی حضرت علیه السلام

۵۵۳	 همسران و فرزندان حضرت (ع)
۵۵۹	 ولادت با سعادت حضرت (ع)
۵۶۳	 تاریخ شهادت حضرت (ع)
۵۶۷	 مدت عمر و امامت حضرت (ع)
۵۸۹	 فصل دوم: رنج‌ها و اندوه‌های حضرت (ع)
۵۹۳	 آزمون جانشینان پیامبران الهی
۷۲۳	 فصل سوم: پیشگویی شهادت حضرت (ع)
۷۲۳	 الف) خبر دادن پیامبر اکرم (ص)
۷۳۵	 ب) خبر دادن خردش
۷۵۱	 فصل چهارم: وصیت‌های حضرت (ع)
۷۹۱	 فصل پنجم: لحظات احتضار حضرت (ع)
۸۰۷	 فصل ششم: چگونگی شهادت حضرت (ع)
۸۱۹	 فصل هفتم: تجهیز حضرت (ع)
۸۲۷	 محل قبر آن حضرت (ع)
۸۴۵	 فصل هشتم: حوادث پس از شهادت حضرت (ع)

بخش چهارم

در شهادت امام حسن مجتبی (ع)

۸۷۳	 فصل اول: پرتوی از شخصیت آن حضرت (ع)
۸۷۷	 تاریخ و محل تولد امام حسن (ع)
۸۷۹	 تاریخ شهادت امام حسن (ع)
۸۸۱	 مدت زندگی، امامت و طاغوت‌های هم‌دوره امام (ع)

فصل دوم: رنج‌ها و اندوه‌های حضرت علیه السلام	۸۸۵
فصل سوم: پیشگویی شهادت حضرت علیه السلام	۹۰۱
الف: پیشگویی خدا و فرشتگان	۹۰۱
ب: پیشگویی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله	۹۰۳
ج: پیشگویی امام حسن علیه السلام از شهادت خویش	۹۰۵
فصل چهارم: وصیت‌های حضرت علیه السلام	۹۰۹
جمع‌بندی اخبار و گفته‌ها	۹۲۳
فصل پنجم: لحظه‌های امتحان حضرت علیه السلام	۹۲۵
فصل ششم: چگونگی شهادت حضرت علیه السلام	۹۳۳
فصل هفتم: تجهیز حضرت علیه السلام	۹۴۳
الف: مراسم غسل امام حسن علیه السلام	۹۴۳
ب: مراسم نماز امام علیه السلام	۹۴۳
ج: مراسم خاکسپاری امام علیه السلام	۹۴۷
د: محل دفن امام حسن علیه السلام	۹۷۱
فصل هشتم: حوادث پس از شهادت حضرت علیه السلام	۹۷۳
فصل نهم: سوگ‌نامه‌های حضرت علیه السلام	۹۷۹
آنچه او کرد، همان می‌بایست	۹۸۵
منابع	۹۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الإمام الصادق عليه السلام:

«نَفْسُ الْمُعْصُومِ تَظْلَمُنَا تَسْبِيحًا، وَهَمُّهُ لَنَا عِبَادَةٌ».^١

إنّا إذا تجاوزنا ما ورد في كتب الحديث من الأخبار التي تحكي ظُلامة الأئمة المعصومين عليه السلام وتروي جانباً من الأحداث المريعة التي مرّت عليهم، يمكننا أن نعدّ كتب «المقاتل» - التي صُنِّفت في بيان واقعة استشهاد أمير المؤمنين عليه السلام وعلى الخصوص «الإمام الحسين عليه السلام» - أوّل موضوع دوّن في التاريخ السياسي الشيعي أو في الأقلّ ثانيها بعد موضوع فدك وأحداث السقيفة.

إنّ كلمة «المقتل» في اللغة تعني المكان الذي وقع فيه القتل، كما تطلق هذه الكلمة في الاصطلاح على الكتاب الذي يروي أحداث واقعة استشهاد المعصومين خاصة واقعة كربلاء.^٢

هذا ويعدّ رواية واقعة كربلاء وفي الدرجة الأولى سبايا وقعة الطّف، في طليعة أرباب المقاتل في تاريخ التشييع، كما يعدّ الذين تمكّنوا من تدوين ما سمعوه عن تلك الواقعة هي أوائل كتّاب «المقاتل».

٢. معجم دهخدا (بالفارسيّة)، كلمة (مقتل).

١. أمالي المفيد: ٣٣٨.

مقدمه

مقدمه

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «کسی که به خاطر مظلومیت ما اندوهگین شود تسبیح است و اندوهش برای ما عبادت است».^۱

گذشته از احادیثی که در کتب روایی خبر از مظلومیت ائمه معصومین (علیهم السلام) و کیفیت شهادت و بعضی از حوادث دلسوز داده است می‌توان کتابها و جزوات را که به نام «مقتل» جریان شهادت یکی از معصومین و به ویژه حضرت امام حسین (علیه السلام) را گزارش کرده‌اند و این یا حداقل پس از موضوع سقیفه و فدک دومین موضوع در تاریخ نگاری سیاسی شیعه به حساب آورد.

«کلمهٔ مقتل» جای کشتن و زمینی که در آنجا کسی کشته شده باشد - قتلگاه - را گویند. و هم چنین به کتابی که دربارهٔ واقعهٔ کربلا تألیف شده باشد مقتل می‌گویند.^۲

گاهی مجالس تعزیه را نیز مقتل می‌گویند.^۳

گزارشگران حادثه کربلا و در مرحلهٔ نخست اهل بیت مظلوم و اسیر، شهیدان آن حادثه عظیم اولین مقتل خوانان تاریخ شیعه بوده‌اند و کسانی که دیده‌ها و شنیده‌های خود را در مورد آن حادثه توانسته‌اند بر چهره کاغذ بنگارند اولین مقتل نویسان، به شمار می‌آیند.

۲. لغت نامه دهخدا، کلمه مقتل.

۱. امالی مفید، ص ۳۳۸.

۳. فصلنامه هنر، شماره ۳، ص ۲۳۳.

و بعد أن اقتترف حکام الجور من الأمویین تلك الجريمة النکراء، بذلوا قصارى جهودهم في إخفاء معالمها، ففرضوا على رواة الحديث ونقلة الوقائع أن لا يتفوهوا إلا بمدح الظالمین ودعم سلطانهم الغاشم، وأن يحذروا بیان نقاط ضعفهم وكشف خیاناتهم وفضح جرائمهم، کما یحولوا دون تمهید الأرضية للإنتفاضات المرتقبة وهذه هي شیمة سلاطین الجور على مرّ العصور وتعاقب الدهور.

وعقوب سقوط الدولة الامویة أمکن تدوین وإشاعة ملحمة عاشوراء والملاحم الأخرى التي سبقت وتلت أحداث سنة ۶۱ هـ. إلا أن تمادي العباسیین في ظلمهم، من قبیل: ما تکرّر من جمعتهم بالإمام الصادق (ع) إلى قصور الطواغیت، واستشهاد الإمام موسى بن جعفر (ع) في غاهب السجون، وتغریب الإمام الرضا (ع) في خراسان، أدّى بأجمعه إلى إخفاء الحقائق وطس معالم الجريمة من جدید، إذ خنقوا جمیع الكلمات الحرّة وقتلوا في مهدها، من قبیل: ما حدث لابن السکیت إذ استأصلوا لسانه^۱ وقطعوا أنامل المؤرخین کما قطعوا ید من یروم ببارة قمر أبي عبدالله الحسین (ع)^۲، حتی لم یبق بأيدينا حالياً من جمیع تلك الحقائق وسیر المعصومین (ع) وآثارهم، على الخصوص المقاتل منها سوى أسمائها و أسماء مؤلفیها في كتب الفهارس.

فقد ذکر المرحوم الحاج الآغا بزرگ الطهرانی تحت عنوان «مقتل» ستة موارد باسم «المقتل»، وتسعة وخمسين مورداً باسم «مقتل أبي عبدالله الحسین (ع)»، وثلاثة موارد باسم «مقتل الحسین (ع)»، وأربعة وعشرين مورداً باسم «مقتل أمير المؤمنين (ع)»، کما ذکر مقاتل أخرى أيضاً باسم «مقتل الحسن بن علي (ع)»، و«مقتل علي بن الحسین (ع)»، و«مقتل العباس بن أمير المؤمنين (ع)»، و«مقتل زيد الشهيد»، و«مقتل أولاد مسلم»، و«مقتل حجر بن عدي»، وغيرها^۳.

وأوّل مقتل للإمام الحسین (ع) صنّفه «أصبغ بن نباتة المجاشعي» وهو من خواصّ

۱. اعیان الشیعة، ج ۱۰، ص ۳۰۶، و سفینه البحار، مادة سَکَتَ.

۲. دائرة المعارف الاسلامیة، ج ۸، مادة (کربلاء). ۳. الذریعة إلى تصانیف الشیعة، ج ۲۲، ص ۱۲۱ إلى ۳۵.

حکومت‌گران ستمگر اموی پس از آفرینش آن جنایت هولناک تمام توان خود را جهت زدودن آثار آن بکار گرفتند و گزارشگران حوادث را جهت دادند تا جز ثنای ستم پیشگان سخنی نگویند و جز تأیید حکومت ظالمانه آنان گزارشی ننویسند و از نوشتن نقطه ضعفها و خیانت‌ها و جنایت‌ها بر حذر باشند تا بدینوسیله زمینه شورشهای بعدی را گرفته و راه مبارزه با طغیان و سبکسری اموی به فراموشی سپرده شود و این شیوه همیشگی ستمگران تاریخ است.

پس از انقراض سلطهٔ اموی فرصتی جهت تدوین و نشر حماسه عاشورا و دیگر عاشوراها ی قبل از سال ۶۱ و پس از آن ایجاد شد اما با گسترش جنایات مشابه بنی عباس و احضارهای مکرر حضرت صادق علیه السلام به دربار طاغوت‌ها و شهادت حضرت موسی بن جعفر علیه السلام در زندان جنایتکاران و غربت جان رسول امام رضا علیه السلام در خراسان بار دیگر متوکل‌ها کوشیدند تا جنایت را پنهان و کتمان کنند و آثار جنایت را بشخم زنند و زبان گویندگانی چون ابن سکیت را از حلقوم بیرون کشند.^۱ و دست نویسندگان را چون زائران کربلا قطع کنند.^۲ این است که امروز از آن همه آثاری که در زندگی و آثار معصومین به دست سبایان داسوخته نوشته شد و بویژه از مقاتل و شرح حال‌ها جز نامی در ستون فهرست کتابهای مؤلفین باقی نمانده است.

مرحوم حاج آقا بزرگ در ذیل عنوان مقتل شش مورد با نام «مقتل» و ۵۹ مورد با نام مقتل اباعبدالله الحسین علیه السلام و سه مورد با نام «مقتل الحسین» آورده همچنانکه چهارده مورد با نام مقتل امیرالمؤمنین علیه السلام و نیز مقتل الحسن بن علی علیه السلام و مقتل علی بن الحسین و مقتل عباس بن امیرالمؤمنین و مقتل زیدالشهید و مقتل اولاد مسلم و مقتل حجر بن عدی و ... بر شمرده است.^۳

در این میان اولین مقتل حضرت امام حسین را اصیغ بن نباته مجاشعی یکی از خواص

۱. اعیان الشیعه، ج ۱۰، ص ۳۰۶ و سفینه البحار، ماده سکت.

۲. دائرة المعارف اسلامی، ج ۸، ماده کربلا.

۳. الذریعه، ج ۲۲، ص ۲۱-۳۵.

أصحاب أمير المؤمنين (عليه السلام)، وقائد شرطة الخميس^١ في وقعة صفين، وقد أرخ صاحب الذريعة وفاته بما بعد القرن الهجري الأول بينما ذكر بعض المصادر أنّ وفاته كانت في عام ٦٤ هـ. ثم تلاه جابر بن يزيد الجعفي (ت: ١٢٨ هـ)، وهو من أصحاب الإمام الباقر (عليه السلام)، وأبو مخنف لوط بن يحيى (ت: ١٥٨ هـ)، فقد ألّف «مقتل الحسن (عليه السلام)» و«مقتل الحسين (عليه السلام)»، و«مقتل أمير المؤمنين (عليه السلام)»، ونصر بن مزاحم المنقري (ت: ٢١٢ هـ) صاحب كتاب «وقعة صفين»، وابن واضح اليعقوبي (ت: ٢٩٤ هـ) وهو صاحب كتاب «تأريخ اليعقوبي»، والشيخ الصدوق محمد بن علي بن الحسين القمي (ت: ٣٨١ هـ)، وشيخ الطائفة محمد بن الحسن الطوسي (ت: ٤٦٠ هـ)، و لكن لم يبق من جميع تلك المقاتل سوى أجزاء من مقتل أبي مخنف تم استخراجها من كتاب «تأريخ الطبري»، وأعيد تنظيمها بشكل مستقل بعنوان: وقعة الطف لابي مخنف.

وهناك كتب كثيرة في موضوع «المقتل» إلا أنّها لم تعنون بعنوان - المقتل -، منها: كتاب «روضة الشهداء» لحسين بن علي الكاشفي البيهقي (ت: ٩١٠ هـ)، وقد شاعت قراءته في مجالس العزاء لما يحتويه من شعر جميل وكلام مُسجّع حتى اشتهر من يقرأ المصيبة بـ «الروضة خوان» أي قارئ الروضة نسبةً إلى هذا الكتاب، وقد ذهب الظنّ ببعض إلى أن السرّ في اشتهار هذا الكتاب يمكن لكونه أول مقتل كتب باللغة الفارسيّة^٢ في حين أنّ هذا الكتاب نفسه يحتوي على كلمات و أشعار فارسية نقلت عن كتاب «مقتل الشهداء» لأبي المفاخر الرازي وهو من الشعراء المجيدين في عصر غياث الدين محمد بن ملك شاه (ت: ٥١١ هـ)، والسلطان مسعود بن محمد بن ملك شاه السلجوقي (ت: ٥٤٧ هـ). كما أنّ صاحب الذريعة ذكر كتاباً آخر باللغة الفارسيّة أيضاً تحت عنوان «مقتل الشهداء» لشخص يعرف بـ (العاصي)، يُعزى تأريخ استنساخه إلى سنة ٨٨٧ هـ. وقدمه على «الروضة»^٣. ويحتمل أن يكون اشتهار قراء المصيبة بـ «روضة خوان» واشتهار كتاب الملاّ حسين الكاشفي راجعاً إلى اقتران تأليف الكتاب

١. القوّات الخاصّة والمجاميع التي تتقدّم جيش أمير المؤمنين عليه السّلام، راجع اعيان الشّيعة، ج ٣، ص ٤٦٤، وسفينة البحار مادة (صنّ).

٢. حماسة حسيني، للشّهيّد مرتضى المطهّري، ج ١، ص ٥٣ إلى ٥٤.

٣. الذّريعة إلى تصانيف الشّيعة، ج ١١، ص ٢٩٥.

اصحاب حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و فرمانده شرطه الخمیس^۱ در جنگ صفین نوشته است که بنا به قول صاحب ذریعه پس از صدم هجری و بنا به قولی در سال ۶۴ وفات یافته است، و پس از او جابر بن یزید جعفی از اصحاب امام باقر متوفای ۱۲۸ و ابومخنف لوط بن یحیی متوفای ۱۷۰، نویسنده مقتل الحسن و مقتل الحسین و مقتل امیرالمؤمنین علیه السلام و دیگر نصر بن مزاحم منقری متوفای ۲۱۲ نویسنده کتاب «واقعه صفین» و ابن واضح یعقوبی صاحب «تاریخ یعقوبی» متوفای ۲۹۴ و شیخ صدوق محمد بن علی بن الحسین قمی متوفای ۳۸۱ و شیخ طوسی متوفای ۴۶۰ قلم به دست گرفته و مقتل نوشته اند. ولی جز بخشهایی از مقتل ابو مخنف که از تاریخ طبری استخراج و تنظیم و چاپ شد هیچ یک در اختیار نیست.

کتابهای زیادی نیز در موضوع مقتل نوشته شده که تحت عنوان مقتل نامگذاری نشده است از آن جمله: کتاب «روضة الشهداء» نوشته حسین بن علی کاشفی بیهقی متوفای ۹۱۰ می باشد که به خاطر نثر شیرین و مسجعی که داشت گرمای خیلی معتبر نیست خواندن آن در مجالس سوگواری شهرت یافت و متعارف شد تا آنجا که ذاکران و مقتل خوانان مجالس عزاداری روضه خوان نامیده شدند. عده ای گمان کرده اند اشتها این کتاب به دلیل آن است که اولین کتاب مقتل در زبان فارسی می باشد.^۲ در صورتی که خود روضه الشهداء جملات و اشعاری را به زبان فارسی از مقتل الشهداء ابوالمفاخر رازی از شعرای زیر دست عهد غیاث الدین محمد بن ملکشاه متوفای ۵۱۱ و سلطان مسعود بن محمد بن ملشکاه سلجوقی متوفای ۵۴۷ نقل می کند و صاحب ذریعه کتاب دیگری را نیز به نام «مقتل الشهداء» نوشته شخصی متخلص به عاصی که تاریخ نسخه برداری آن به ۸۸۷ ق. می رسد و به زبان فارسی نوشته شده است بر روضه مقدم می شمرد.^۳ به احتمال زیاد اشتها مقتل خوانان به اسم روضه خوان و نیز شهرت کتاب ملاحسین کاشفی به خاطر همزمان بودن تألیف کتاب

۱. نیروهای ویژه و پیشمرگان حضرت امیر علیه السلام در این مورد به اعیان الشیعه ج ۳: ص ۴۶۴ و سفینه البحار ماده صیغ مراجعه شود.

۲. حماسه حسینی ج ۱، ص ۵۳-۵۴.

۳. الذریعه، ج ۱۱، ص ۲۹۵.

بمجبىء الصفویّین واستبدال قراءة «الشاهنامه» بقراءة المقتل في المجالس الليلية، خاصة وأنّ هذا الكتاب يحتوي ثراً جميلاً و لحناً حماسياً.

كما أنّ كتاب «إكسیر العبادات في أسرار الشهادات» لمؤلفه الملا آغا ابن العابد الشيرواني الدربندي (ت: ۱۲۸۶ هـ) نقل تفصيلي في المقتل، مع ما فيه من الامور التي لا تستند الى مصدر معتبر. وإنّ ترجمته الفارسیّة معروفة بعنوان «أسرار الشهادة دربندی» و الملفت للانتباه أنّ هناك ستّة كتب في المقتل تحمل هذا العنوان و قد صنّفت بأجمعها في أيام الدولة القاجارية.^۱ و من بين (المقاتل) التي تمّ الاهتمام بها في الآونة الأخيرة، كتاب «اللّهوف» لعلّي بن موسى بن جعفر بن طاووس (ت: ۶۶۴ هـ) و «نفس المهموم» للحديث والمحقّق الحاج الشيخ عبّاس القميّ (ت: ۱۳۵۹ هـ)، و «مقتل الحسين» للسید عبد الرزاق الموسوی المقرّم (ت: ۱۳۹۱ هـ) وحوالي مئة كتاب آخر باللغة العربيّة والفارسیّة والترکیّة والأرمنيّة حظی كلّ واحد منها بمزايا خاصّة و التفاتات فريدة. الجدير بالذكر في هذا المجال أنّ كتاب «الذريعة» برغم ذكره أربعة عشر عنواناً لمقتل أمير المؤمنين (ع) إلاّ أنّ الموجود حالياً في مكاتب المراكز العلمية من المقاتل التي تخصّ أحد الأئمّة المعصومین (ع) غیر الإمام الحسين (ع) لا تتجاوز عدد أصابع اليد، و هذا يدعو المحقّقين و المؤلفين إلى التأمل. و هو في الوقت نفسه إن دلّ على شيء فإنّما يدلّ على مدى الاهتمام الذي بذله الشيعة في الحفاظ على ذكرى واقعة كربلاء و مجالس العزاء التي تقام سنوياً و شهرياً في جميع الأقطار الاسلاميّة. و الذي يجب على المحقّقين و المفكرين هو البحث العميق و الجری المستوعب لجميع النصوص التاریخیة و الروائیة الموجودة في المكتبات العامّة و الخاصّة لاستخراج و تنقيح جميع الابعاد التي يمكنها أن تعكس الصورة الحقيقيّة لاستشهاد المعصومین (ع) و عرضها على جميع أرجاء المعمورة بما يتناسب و سيرة هؤلاء الهداة الصادقين و حياتهم الرّبّانية، ليشغف أسماع الأجيال على مرّ العصور بترانيم الصدق و الشجاعة و الشهامة و المروءة.

۱. الذريعة الى تصانيف الشيعة، ج ۲، ص ۴۶ و ۲۷۹.

۲. المصدر المتقدم، ج ۲۲، ص ۲۹-۳۱.

با روی کار آمدن صفویه و جایگزین شدن مقتل خوانی به جای شاهنامه خوانی در شب نشینها بوده است مخصوصاً نثر زیبای آنکه تا حدودی آهنگ حماسی دارد.

و نیز کتاب «اکسیر العبادات فی اسرار الشهادات» نوشته ملا آقابن عابد شیروانی دربندی متوفای ۱۲۸۶ ق. است که ترجمه فارسی آن معروف به اسرار الشهادت دربندی کتاب مبسوطی در مقتل است جالب اینکه ۶ عنوان دیگر از کتابهای مقتل به همین نام می باشد که همگی در دوره قاجاریه نوشته شده اند.^۱

و از جمله کتابهایی که امروزه در مقتل حضرت سیدالشهدا مورد توجه قرار دارد «لهوف» نوشته دانشمند بهمنیار علی بن موسی بن جعفر بن طاووس متوفای ۶۶۴ ق. و «نفس المهموم» نوشته محدث محقق حاج شیخ عباس قمی متوفای ۱۳۵۹ ق. و مقتل الحسین نوشته عبدالرزاق موسوم مرقم متوفای ۱۳۱۱ ق. حدود یکصد جلد دیگر به زبان فارسی و عربی و اردو و ترکی می باشد که هر یک دارای امتیازات خاص و تأملات گوناگونی است.

آنچه در این میان قابل توجه است اینست که گرچه در ذریعه حدود ۱۴ عنوان مقتل امیرالمؤمنین (علیه السلام) ذکر شده^۲ اما در کتابخانه های فعلی ما کمتر کتابهایی که مقتل ویژه یکی از ائمه معصومین (علیهم السلام) - به جز حضرت سید الشهداء - باشد به تعداد کثرتان دست نمی رسد و این خود ضمن اینکه برای محققان و نویسندگان باید محل تأمل باشد نشانگر بعد دیگری از آثار کوشش شیعه در حفظ خاطره کربلا و مجالس عزاداری است که سالیانه و ماهیانه در جای جای سرزمین های اسلامی برگزار می شده و می شود.

بایسته امروز محققان و اندیشمندان، کنکاش عمیق و فراگیر در متون تاریخی و روایی موجود بین سنی و شیعه جهت استخراج و تکمیل و تهذیب ظریفانه و شجاعانه همه ابعاد است که می تواند تصویری واقعی از شهادت معصومین (علیهم السلام) و متناسب و هماهنگ با زندگی و سیره الهی آن هادیان بحق بر صفحه آفاق و بر پهنه زمین بپراکنند و سرود صداقت و شجاعت و مردانگی و مروت را در گوش انسانهای تمامی عصرها و نسلها بسرایند.

وأما هذا الكتاب :

ففي عام ۱۳۶۶ هـ. ش، اقترح جمع من المسؤولين في منظمة الإعلام الاسلامي، أن تتحمل المنظمة المذكورة أعباء إعداد مقتل معتبر للمعصومين (عليه السلام) وذلك بسبب ما شوهد في بعض مجالس العزاء أنّ بعض الخطباء و قراء المراثي يذكرون أموراً لا تستند إلى مصدر معتبر، ثم تتناقلها صدور العامة ما يؤدي في الغالب إلى الاستهانة بمقام العصمة وكرامة أهل البيت (عليه السلام)، فاتفقت كلمة المفكرين وأصحاب الكلمة على الحد من هذه الظاهرة. ومن جملة الطرق المقبولة التي يمكن القيام بها في رفع هذا المحذور هو تصنيف مقتل جامع يستند إلى المصادر الموثوقة، تُراعى في تنظيمه المتبيّنات الاعتقادية لدى الشيعة وإخضاع الاختبار - ما أمكن - إلى الموازين التي تثبت صحتها من سقمها.

ولأجل أن يأخذ هذا الإخراج طريقه إلى حيز التنفيذ اتصلنا بأحد المحققين الراغبين في تحمل هذه المسؤولية لبيب الشروع بتقديم نموذج من عمله إلى المنظمة لتضع بيده الإمكانيات اللازمة بعد النظر في مصادقة عليه، ولكن للأسف الشديد مضت سنوات و تعرض المحقق المذكور لحادثة مؤلمة فلم يصر المشروع النور، حتّى طرح الموضوع من جديد قبل أربع سنوات فشدد سماحة حجة الاسلام والمسلمين المحمّدي العراقي رئيس منظمة الإعلام الإسلامي على تحويل الأمر لقسم الحديث في معهد باقر العلوم (عليه السلام) للأبحاث ليقوم بأعباء هذه المسؤولية.

فاعدّت مقدّمات المشروع و تمّ تبادل الآراء مع المحقّقين وأصحاب النظر، وبدأت عملية استخراج المطالب المتعلقة بالمقتل من المصادر الأصلية والمستندات التاريخية والحديثية، و بعد تبويب المطالب المستخرجة، تقرّر تنظيمها في عدّة فصول بشأن كل واحد من المعصومين (عليه السلام) على الترتيب الآتي:

الفصل الأول: (في نبذة من شخصيته)

يشار فيه إلى شخصيّة المعصوم (عليه السلام) و تاريخ ولادته و استشهاده، و مدّة عمره و إمامته، على ما يؤيّد بها الكتاب، و ألقابه و كنيته و اسم أبيه و أمّه و أولاده بمقدار الحاجة و مراعات الاختصار.

اما این کتاب:

در سال ۱۳۶۶ از طرف بعضی از مسئولین سازمان تبلیغات اسلامی پیشنهاد شد که برای تهیه مقتل معتبر معصومین (علیهم السلام) لازم است حرکتی در سازمان آغاز گردد، زیرا در مجالس و محافل مختلف سخن از این بوده و هست که در بعضی از مجالس عزاداری اهل بیت (علیهم السلام) و توسط برخی گویندگان مذهبی و مرثیه سرایان مطالبی مطرح می شود که دارای مدرک معتبری نبوده و روز به روز هم سینه به سینه نقل و بیان می شود و چه بسا موجب وهن و اهانت به مقام عصمت و عزت اهل بیت (علیهم السلام) می گردد. نظر مورد اتفاق اندیشمندان صاحب نظر جلوگیری از این گونه مطالب بی اساس و بلکه مضر است.

یکی از راههای قابل قبول و قابل اجرا در جلوگیری از این شیوه ها تهیه مقتل جامع، از منابع معتبر می باشد که در تبلیغ این مبانی اعتقادی شیعه و معیارهای پذیرش اخبار و حدیث تا حد امکان مراعات شده باشد.

در اجرای این پیشنهاد با یکی از پژوهشگران علاقه مند تماس حاصل شد تا کار را شروع نموده و طرح و نمونه کار را به سازمان ارائه دهد تا در صورت تصویب، امکانات لازم برای ادامه کار تهیه شود. ولی متأسفانه پس از گذشت چند سال و حادثه ناگوار که برای آن پژوهشگر محترم رخ داد این کار به جایی نرسید. تا اینکه چهار سال پیش مجدداً موضوع مطرح شد و ریاست محترم سازمان تبلیغات اسلامی تأکید کردند تا این مهم را گروه حدیث پژوهشکده باقر العلوم (علیهم السلام) به عهده گیرد.

مقدمات کار شروع و پس از مشورت و تبادل نظر با محققان و صاحب نظران طرح کار تنظیم و جمع آوری و استخراج مطالب مربوط به مقتل از منابع اولیه و مستند تاریخی و حدیثی آغاز گردید و پس از استخراج و دسته بندی مطالب مقرر شد که مطالب در چند فصل به شرح زیر در مورد هر معصوم تنظیم گردد.

فصل اول: تحت عنوان «فی نبذة من شخصيته» که در این فصل اشاره ای به شخصیت مورد نظر بشود و سپس تاریخ ولادت و تاریخ شهادت و مدت عمر و امامت و نظر مورد تأیید نویسندگان و القاب و کنیه و نام پدر و مادر و فرزندان در این فصل در حد نیاز و مختصر بیاید.

الفصل الثانی: (في مآساته)

يتحدث عن الإيذاء والتعذيب الذي تعرض له المعصومون عليهم السلام في حياتهم.

الفصل الثالث: (في الاخبار عن شهادته)

يعرض للاخبار الواردة عن الله سبحانه و رسوله صلى الله عليه وآله و الأئمة المعصومين عليهم السلام بشأن استشهاد كل واحد من المعصومين عليهم السلام.

الفصل الرابع: (في وصاياه)

الفصل الخامس: (في احتضاره)

يعرض الأعمار التي وقعت في مدة مرضه الذي استشهد فيه.

الفصل السادس: (في كيفية إستشهاده)

الفصل السابع: (في نعيه)

يعرض لتجهيز المعصوم من غسل و تكفينه و الصلاة عليه و دفنه.

الفصل الثامن: (فيما وقع بعد شهادته)

الفصل التاسع: (في المراثي)

يعرض الأشعار والكلمات التي قيلت في رثاء المعصومين عليهم السلام سواء المنقولة عن

المعصومين عليهم السلام أم أصحابه والمقربين إليهم والقريبين من عصرهم عليهم السلام.

و في الختام نشكر اخواننا الشيخ شمس الله الصفر لکی و السيد حسين السجادی تبار لمعاونتهما لنا في استخراج قسم من الاحاديث و تنظيمها.

نرجوا من جميع المحققين و أصحاب الكلمة و القراء الكرام أن يتفضلوا علينا بأرائهم لإكمال هذا المشروع في طبعاته القادمة.

إنّه وليّ الحقّ

قسم الحديث في معهد باقر العلوم عليه السلام للأبحاث

فصل دوم: تحت عنوان «فی مأساته» در مورد اذیت و آزار و شکنجه‌هایی که در حیات معصومین علیهم‌السلام به آنها وارد گردیده ذکر شود.

فصل سوم: با عنوان «فی الإخبار عن شهادته» که در این فصل خبرهایی که از طرف پروردگار متعال و پیامبر و معصومین دیگر در مورد شهادت هر معصوم آمده آورده شود.

فصل چهارم: با عنوان «فی وصایاه» که در این فصل وصیت‌هایی که هر معصوم داشته بیان شود.

فصل پنجم: با عنوان «فی احتضاره» که در این فصل وقایعی که در زمان بیماری معصوم که منتهی به شهادت آن بزرگوار شده آورده می‌شود.

فصل ششم: با عنوان «فی کیفیت شهادته» که آنچه مربوط به شهادت و سبب شهادت آن بزرگواران می‌شده آورده شده است.

فصل هفتم: اختصاص یافته به مسائل مربوط به تجهیز معصوم یعنی غسل و کفن و نماز و دفن و... آن بزرگواران که زیر عنوان فی تجهیز آمده است.

فصل هشتم: با عنوان «فیما وقع بعد شهادته» که قضایا و اتفاقاتی که بعد از شهادت هر معصوم رخ داده بیان شده است.

فصل نهم: اشعار و جملاتی که در مصیبت معصوم آمده چه از معصومین یا از اصحاب و یاران و افراد نزدیک به زمان ائمه علیهم‌السلام آورده شده است.

لازم به یادآوری است که در ترجمه کتاب فقط منبع اول در پاورقی آورده شده است و از ذکر بقیه منابع بخاطر رعایت اختصار صرف نظر شده است و همه اشعار عربی هم ترجمه نشده است در اینجا لازم می‌دانیم از همه برادرانی که برای تنظیم این مجموعه و ویراستاری و اصلاح آن ماسارا یاری کردند تقدیر و تشکر کنیم.

در خاتمه از تمامی محققان و صاحب نظران و خوانندگان عاجزانه درخواست می‌کنیم نظرات خود را برای کاملتر شدن این مجموعه در چایهای بعدی به این مرکز ارایه نمایند.

إِنَّهُ وَلِيُّ الْحَقِّ

گروه حدیث پژوهشکده باقر العلوم علیهم‌السلام